

College voor Toetsen en Examens

NEDERLANDS VMBO 2021

BIJLAGE BIJ SYLLABUS NEDERLANDS VMBO 2021
VOORBEELDOPGAVEN VOOR HET ONDERDEEL
SAMENVATTEN VMBO KB EN VMBO GL/TL

Versie 2, juni 2019

Inhoud

Inleiding	4
Voorbeeldopgaven	5

Inleiding

In 2019 is de syllabus Nederlands vmbo (2021) aangepast voor de exameneenheid *samenvatten*. Samenvatten (leesvaardigheid) werd voorheen in de centrale examens KB en GL/TL getoetst door middel van een geleide samenvattingsopdracht. In het centraal examen van 2021 wordt van de vmbo-kandidaat gevraagd om, in verschillende tekstsoorten, hoofdzaken te herkennen, onderscheiden en ordenen. Om duidelijk te maken wat deze aanpassing concreet betekent voor het onderwijs Nederlands en voor de constructie en afname van vmbo-examens Nederlands in de toekomst, is een aantal voorbeeldteksten en -opgaven geselecteerd en uitgewerkt.

Hieronder worden negen voorbeeldteksten opgenomen: vier teksten komen uit bestaande vmbo-examens Nederlands uit het recente verleden, één tekst is een bestaand examen Nederlands 2F voor het mbo. Vervolgens zijn vier voorbeelden geselecteerd van teksten zoals die in toekomstige examens Nederlands vmbo kunnen voorkomen.

Bij deze voorbeeldteksten zijn vervolgens opgaven verzameld waarin een samenvattingstaak wordt getoetst door middel van meerkeuzevragen, volgordevragen, invulvragen en korte open vragen. Deze voorbeeldopgaven zijn in feite prototypen voor de wijze waarop samenvatten in nieuwe examens getoetst kan worden. De focus in deze voorbeelden ligt op de samenvattingsopgaven. De voorbeeldopgaven geven geen volledig beeld hoe de toekomstige centrale examens Nederlands KB en GL/TL eruit komen te zien. In de voorbeelden zijn alleen de opgaven met een samenvattend karakter opgenomen. De overige vragen die daarnaast bij een tekst geteld (kunnen) worden zijn hier weggelaten.

Bij elke opgave is aangegeven op welke elementen van samenvatten - *herkennen*, *onderscheiden* en *ordenen* van hoofdzaken – een beroep wordt gedaan. Bij elke voorbeeldtekst en de bijpassende voorbeeldopgaven wordt een korte toelichting gegeven. Op deze manier wordt duidelijk dat er bij samenvatten sprake is van verschillende denkstappen die verschillen in moeilijkheid.

De eenvoudigste opdracht is het *herkennen* van een samenvatting in een tekst. Bij het *onderscheiden* van hoofdzaken komt het aan op het vergelijken van tekstpassages met een samenvattende inhoud. Herkennen en onderscheiden zijn beide receptieve taken. De kandidaat moet de inhoud van wat hij leest begrijpen, analyseren en beoordelen. Bij het beantwoorden van een vraag wordt geen beroep gedaan op formuleervaardigheid. Bij het *ordenen* van hoofdzaken in een tekst komt het aan op het in de juiste volgorde zetten van de hoofdzaken. Ook deze denkstap heeft een receptief karakter: het is niet nodig om zelf een samenvatting te maken.

De volgende stap in de lijn herkennen, onderscheiden en ordenen van hoofdzaken is het zelfstandig opstellen van een samenvatting waarbij de kandidaat zelf de samenhang aanbrengt en de hoofdlijn formuleert. Dit is een taak die in voorgaande vmbo-examens Nederlands centraal stond en richting 3F gaat. In de nieuwe examens kan een dergelijke opdracht voorkomen, maar altijd in combinatie met de andere, receptieve vormen van samenvatten. Docenten die de voorkeur geven aan deze 'productieve' samenvattingstaak, kunnen deze opnemen in het schoolexamen.

Verder is het van belang te weten dat het examen Nederlands vanaf 2021 qua lengte vergelijkbaar is met die van de huidige examens. Het aantal teksten kan variëren, maar het totale aantal woorden in een examen blijft onveranderd. De leeslast blijft dus min of meer gelijk, terwijl de schrijflast komt te vervallen.

Tot slot kunnen docenten en leerlingen de *voorbeeldexamens* raadplegen. Deze geven een duidelijke indruk van de wijze waarop de samenvattingstaak opgenomen zal worden. Hierin wordt een concreet beeld gegeven van de teksten (inhoud, niveau en lengte) en van de opgaven die bij de verschillende teksten. De samenvattingsopdracht zal functioneel onderdeel zijn van de opgaven bij een tekst. Deze voorbeeldexamens zullen medio 2020 verschijnen op de website van het CvTE.

Voorbeeldopgaven

Smaken verschillen niet	tekst uit examen gl/tl (2016)
Big Brother? Big Data!	tekst uit examen gl/tl (2015)
Vriendschap zonder verplichting	tekst uit examen gl/tl (2014)
Rauw eten	tekst uit cbt examen kb (2017)
Verstopt	tekst uit mbo-examen 2f
Hoe gaat het met moeder	mogelijk nieuwe tekstsoort 'advertorial' kb
Limburgers zijn toongevoeliger dan gedacht	mogelijk nieuwe tekstsoort 'kort informatief' gl/tl
Waarom tieners elke maandag moe op school verschijnen	mogelijk nieuwe tekstsoort 'kort informatief' kb
Intake en verplichte intake activiteiten	mogelijk nieuwe tekstsoort 'website' kb

Smaken verschillen niet

(1) Er zijn mensen die bij wijze van tijdverdrijf geregeld even surfen op huizensite Funda. Niet om een huis te zoeken, maar om zich heimelijk te vergapen aan de interieurfoto's. Om vervolgens giechelend te constateren dat sommige mensen een heel andere smaak hebben, of misschien zelfs helemaal geen smaak. Die eikenhouten kast! Die bruine lamp boven de eettafel! Die reproducties aan de muur! Dat kán toch niet meer!

(2) Smaken verschillen, zo leren we als kind al. Maar is dat wel zo?

(3) Of het nou gaat om meubels, serviesgoed, sculpturen of schilderijen, allerlei onderzoeken hebben aangetoond dat we ons vooral aangetrokken voelen tot vormen die onze hersenen makkelijk kunnen verwerken. Ze moeten geen onaangename of ingewikkelde gevoelens oproepen, maar juist onze mediale orbitofrontale schors¹⁾ activeren. Dit hersendeeltje is betrokken bij schoonheidservaringen.

(4) Hoe wordt onze mediale hersenschors geactiveerd? Producenten willen graag weten tot welke vormen en beelden veel mensen zich aangetrokken voelen en welke vormen afstoten. Onderzoek daarnaar heeft een paar algemene principes opgeleverd. Zo is inmiddels bekend dat we, als we kunnen kiezen, de voorkeur geven aan grote in plaats van kleine objecten. Waarom dat zo

is, is nog niet duidelijk. Verder voelen we ons meer aangetrokken tot ronde dan tot scherpe of hoekige vormen. De verklaring hiervoor is dat scherpe of hoekige vormen gevaarlijk kunnen zijn, vooral in de natuur. Denk aan takken, doornen en stenen. Scherpe vormen roepen activiteit op in het angst- en alarmcentrum van ons brein. Ze geven ons, vaak heel subtiel, een onaangenaam gevoel.

(5) We houden in het algemeen ook meer van symmetrische dan van asymmetrische vormen en beelden. Zo is bekend dat gezichten van mannen en vrouwen waarvan de linker- en rechterhelft verschillen, minder aantrekkelijk worden gevonden. De evolutionaire verklaring hiervoor is dat symmetrie een bewijs is van jeugdigheid en gezondheid en dus van 'reproductieve fitness', zoals evolutiebiologen zeggen.

(6) Wetenschappers aan de universiteit van Leipzig in Duitsland hebben in een serie onderzoeken vastgesteld dat ook in abstracte beelden symmetrie hoger wordt gewaardeerd dan asymmetrie. Bovendien geldt volgens hen dat we ons in het algemeen meer aangetrokken voelen tot de rijker gevulde dan tot de meer sobere symmetrische patronen en vormen. Denk bijvoorbeeld aan de overweldigende schoonheid van de mozaïeken in de beroemde moskeeën en paleizen in het Midden-Oosten en India.

(7) Ons gevoel voor schoonheid wordt ook sterk beïnvloed door een

voorkeur voor prototypes, schrijft de Oostenrijkse hoogleraar psychologie Helmut Leder. Onderzoekers hebben aangetoond dat we ons het meest aangetrokken voelen tot mensen met 'gewone' gezichten, waarin de vormen in onderlinge afstanden van voorhoofd, ogen, neus en mond niet te veel afwijken van het gemiddelde. Dezelfde esthetische norm hanteren we voor levenloze objecten, of het nou gaat om meubels of om wijn-
95 glazen. Het mag best anders zijn, maar ook weer niet te veel afwijken: onze luie geest wil het wel meteen kunnen herkennen als een stoel of een wijnglas.

100 **(8)** We houden blijkbaar van groot, rond, symmetrisch en herkenbaar. Waarom zitten we dan niet nog steeds allemaal op oma's kloeke driezitsbank te kijken naar land-
105 schapjes aan de muur? Kunstenaars en ontwerpers verleiden ons nu eenmaal graag met hun originaliteit. En ons brein wil ook wel eens worden gekieteld door nieuwe prikkels,
110 met ongebruikelijke vormen, beelden en patronen die ons aan het denken zetten.

(9) Niet dat we het meteen mooi

vinden. Integendeel, veel vernieuwingen in kunst en design worden door het grote publiek in eerste instantie afgewezen. Maar hoe vaker we met nieuwe vormen, beelden en patronen worden geconfronteerd,
120 hoe meer we eraan wennen en hoe mooier we ze gaan vinden.

(10) Als het voorwerp een toegevoegde waarde heeft, vinden we het nog mooier. Of we iets mooi of lelijk vinden, wordt namelijk niet alleen
125 bepaald door het uiterlijk, maar ook door wat het voorwerp nog meer te bieden heeft. Status is bijvoorbeeld belangrijk. Een schilderij is nog
130 mooier als het door een bekende kunstenaar is gemaakt. Een auto is fraaier als hij ook duur is.

(11) Comfort speelt ook een rol, maar vaak pas in tweede instantie.
135 Misschien vonden we die moderne ligbank aanvankelijk wel mooi, maar als na enige tijd blijkt dat we er rugpijn van krijgen, dan is er al gauw niets meer aan. Hetzelfde geldt voor
140 kleren, schoenen, potten en pannen. Ze moeten, hoe mooi ook, vooral prettig zijn in het gebruik. Anders is het met onze liefde snel gedaan.

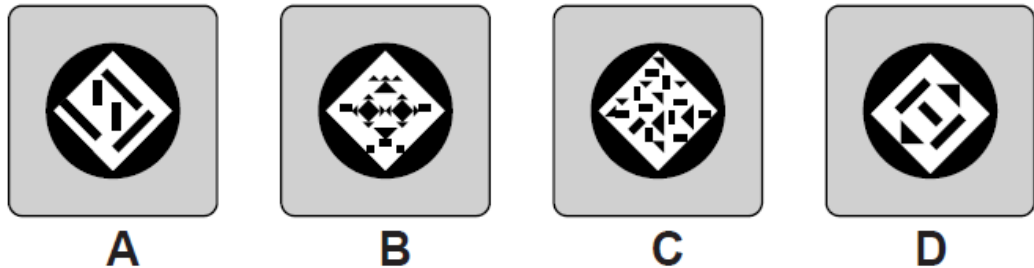
Naar een artikel van José van der Sman, Elsevier, 1 februari 2014

noot 1 mediale orbitofrontale schors: verschillende hersendelen hebben elk hun eigen functie. De mediale orbitofrontale schors is verantwoordelijk voor de verwerking en controle van emotionele prikkels.

Opgaven bij *Smaken verschillen niet*

1. Lees de informatie uit alinea 6.

Welke van de volgende afbeeldingen zou volgens het onderzoek van de universiteit van Leipzig het hoogst gewaardeerd worden?

→ herkennen

2. “Smaken verschillen, zo leren we als kind al. Maar is dat wel zo?”
(regels 13-14)

Vat het antwoord dat de tekst geeft op deze vraag samen in maximaal 20

woorden. Gebruik voor je antwoord hele zinnen.

→ herkennen en onderscheiden

Correctievoorschrift bij *Smaken verschillen niet*

1. B

2. maximumscore 2

De kern van een goed antwoord is:

- De smaak van mensen komt grotendeels overeen, 1
- maar verschilt op kleine punten 1

Opmerking

Indien meer dan 20 woorden gebruikt zijn, 1 scorepunt per 10 woorden in mindering brengen.

Deze tekst komt uit het examen vmbo Nederlands gl/tl 2016.

Bij deze tekst horen twee voorbeelden van samenvattingsvragen. De eerste vraag is gesloten geformuleerd en heeft een ‘receptief’ karakter. Hier moet de kandidaat *herkennen* welke afbeelding het best past bij de informatie die gevraagd wordt.

Bij de tweede vraag moet de kandidaat allereerst een samenvatting *herkennen* in de tekst en vervolgens wordt er een beroep gedaan op formuleervaardigheid. De kandidaat moet in eigen woorden een antwoord geven op de vraag in de vorm van een samenvatting. Dit is een voorbeeld van een ‘productieve’ taak.

Big brother? Big data!

(1) Soms weten bedrijven meer over ons dan onze eigen familie. The New York Times berichtte vorig jaar over een man die woedend aanklopte bij een Amerikaanse supermarkt, omdat die zijn tienerdochter kortingsbonnen voor babyspullen had gestuurd. De vestigingsmanager verontschuldigde zich voor deze vergissing. Maar toen de manager de vader een paar dagen later opbelde om nogmaals zijn excuses te maken, bleek dat niet nodig: de tienerdochter had bekend dat ze inderdaad zwanger was. Hoe de supermarkt dat wist? Het hoofdkantoor maakte gebruik van een computerprogramma dat aankopen van klanten analyseert om op grond daarvan voorspellingen te doen over hun aankopen in de toekomst. Volgens dat programma blijkt het inslaan van onder andere bodylotion en geurloze zeep, een goede voorspeller voor de aanschaf van luiers een paar maanden later. Handig om toekomstige ouders alvast wat aanbiedingen te sturen.

(2) Dat klinkt een beetje eng. Zo ver is het in Nederland gelukkig nog niet. Maar volgens een expert als Kenneth Cukier, dataredacteur van 'The Economist' en coauteur van het boek 'Big Data', ontkomen we er niet aan. In de toekomst zullen enorme bestanden met dit soort gegevens – in het Engels 'big data' – een steeds grotere rol gaan spelen. Bedrijven en sociale media leggen zo veel mogelijk gedragsgegevens van hun gebruikers vast om daar geld aan te verdienen, bijvoorbeeld door

gebruikersprofielen te verkopen aan adverteerders.

(3) Bigdatabestanden zijn niet alleen handig voor commerciële bedrijven. Ook sociaalwetenschappelijke onderzoekers maken gretig gebruik van de groeiende berg elektronische gegevens uit media om conclusies te trekken over onze sociale relaties, stemmingen en gedragingen. Sommige onderzoekers zien zelfs een heel nieuwe tak van wetenschap ontstaan, de 'computational social sciences', waarbij sociaal wetenschappers en computerdeskundigen steeds meer gaan samenwerken. Al met al lijken we volgens deskundigen op de drempel van een heel nieuw tijdperk te staan.

(4) "Voor het wetenschappelijk onderzoek is dat in elk geval goed nieuws", zegt Michael Macy, sociaal wetenschapper aan de Cornell-universiteit en een van de grondleggers van de 'computational social sciences'. "Sociaalpsychologisch onderzoek werd tot nu toe vooral gedaan met een handjevol proefpersonen in een laboratorium, maar bigdatabestanden hebben het voordeel dat ze gebaseerd zijn op elektronische sporen die mensen achterlaten in hun echte leven, zoals in e-mails, bij mobiele-telefoongebruik, door zoekopdrachten op internet en op sociale media. Zo kun je als het ware meekijken over de schouder van de samenleving." En omdat het over enorme aantallen gaat, kunnen onderzoekers patronen aan het licht brengen die je wel kunt zien op grote schaal, maar niet op kleine schaal.

(5) Met behulp van bigdatabestanden
85 kunnen onderzoekers interessante
resultaten blootleggen op een manier
die tot nu toe onmogelijk was. Zo
analyseerde een internationaal
90 onderzoeksteam begin vorig jaar het
belgedrag van een paar miljoen
klanten van een mobiele-telefoon-
provider. Dit deden ze door
gegevens over geslacht en leeftijd
van de bellers te koppelen aan die
95 van de mensen die ze het vaakst
belden. Zo bleken onder twintigers
en dertigers vrouwen vaker naar
mannen te bellen dan andersom –
volgens onderzoekers een
100 bevestiging van hun theorie dat
jonge vrouwen meer investeren in
partnerrelaties dan jonge mannen. In
de toekomst gaat dat soort
onderzoek waarschijnlijk nog een
105 stapje verder: dan kunnen
onderzoekers ook meteen uitzoeken
of die gesprekken een beetje prettig
verlopen.

(6) Sommige theorieën uit de
110 psychologie kunnen met behulp van
dit soort nieuwe
onderzoeksmethodes eindelijk
worden bewezen – of zo de
prullenbak in. Zo was het idee altijd
115 dat de manier waarop mensen
nieuwe ideeën, meningen en techno-
logieën van elkaar overnemen werkt
als een soort besmetting: hoe meer
mensen in je omgeving bijvoorbeeld
120 Facebook gebruiken, hoe groter de
kans dat je dat overneemt. Maar
afgelopen jaar liet onderzoek onder
Facebookgebruikers zien dat niet het
totaal aantal mensen uit je omgeving
125 dat Facebook gebruikt de doorslag
geeft, maar het aantal verschillende
groepen waar deze mensen bij
horen.

(7) Dat is allemaal heel mooi, maar
130 mogen onderzoekers eigenlijk wel
zomaar met al die gegevens aan de
haal? Bij veel sociale media zijn er,
net als op andere plaatsen waar we
zonder daarbij stil te staan elektro-
135 nische gegevens achterlaten, nog
weinig regels om onze privacy te
beschermen. Onderzoekers mogen
al die data nu zomaar opvragen en
analyseren zonder dat de gebruikers
140 daar toestemming voor geven. En
gebruikers zijn zich onvoldoende
bewust van hun privacy, ontdekte
Danah Boyd, mediaonderzoeker aan
onder andere New York University.
145 Zo bleek geen van de tieners die ze
ondervroeg over hun Facebook-
gebruik te weten of hun gegevens
alleen zichtbaar waren voor hun
vrienden of voor iedereen.

(8) Veel onderzoekers verwachten
150 dat bigdata-analyse het onderzoek
zoals we dat nu kennen – met proef-
personen in een onderzoeks-
omgeving – voor een groot deel gaat
155 vervangen. “Maar dat betekent niet
dat onderzoek doen in de toekomst
hetzelfde is als een analyseprogram-
ma loslaten op een berg gegevens.
Daaruit komt immers altijd wel iets
160 rollen. We hebben nog steeds een
theorie nodig om die resultaten in
hun context te plaatsen en te inter-
preteren”, zegt Mark Granovetter,
sociaal wetenschapper aan de
165 Stanford-universiteit, in een artikel in
het befaamde wetenschappelijke
tijdschrift ‘Nature’.

*Naar een artikel van Saskia Decorte,
Psychologie Magazine, januari 2013*

Opgaven bij *Big brother? Big data!*

1. Je moet de informatie uit alinea 7 samenvatten. Welke 3 zinnen bevatten informatie die je in een samenvatting gebruikt?

Dat is allemaal heel mooi, maar mogen onderzoekers eigenlijk wel zomaar met al die gegevens aan de haal? (regels 127-130)	
Bij veel sociale media zijn er, net als op andere plaatsen waar we zonder daarbij stil te staan elektronische gegevens achterlaten, nog te weinig regels om onze privacy te beschermen. (regels 130-135)	
Onderzoekers mogen al die data nu zomaar opvragen en analyseren zonder dat de gebruikers daar toestemming voor geven. (135-138)	
En gebruikers zijn zich onvoldoende bewust van hun privacy, ontdekte Danah Boyd, mediaonderzoeker aan onder andere New York University. (regels 138-142)	
Zo bleek geen van de tieners die ze ondervroeg over hun Facebookgebruik te weten of hun gegevens alleen zichtbaar waren voor hun vrienden of voor iedereen. (regels 143-147)	

→ herkennen en onderscheiden

Correctievoorschrift bij *Big brother? Big data!*

1)

Dat is allemaal heel mooi, maar mogen onderzoekers eigenlijk wel zomaar met al die gegevens aan de haal? (regels 127-130)	
Bij veel sociale media zijn er, net als op andere plaatsen waar we zonder daarbij stil te staan elektronische gegevens achterlaten, nog te weinig regels om onze privacy te beschermen. (regels 130-135)	x
Onderzoekers mogen al die data nu zomaar opvragen en analyseren zonder dat de gebruikers daar toestemming voor geven. (135-138)	x
En gebruikers zijn zich onvoldoende bewust van hun privacy, ontdekte Danah Boyd, mediaonderzoeker aan onder andere New York University. (regels 138-142)	x
Zo bleek geen van de tieners die ze ondervroeg over hun Facebookgebruik te weten of hun gegevens alleen zichtbaar waren voor hun vrienden of voor iedereen. (regels 143-147)	

Deze tekst komt uit het examen vmbo Nederlands gl/tl 2015.

Ook deze vaag is een voorbeeld van een 'receptieve' samenvattingstaak. De kandidaat moet op eigen kracht hoofdzaken *herkennen*, om zo tot een goed antwoord op deze vraag te komen. Bij een deel van de tekst moet de kandidaat proberen te herleiden welke informatie een hoofdzaak is. In deze voorbeeldopgave moeten kandidaten hoofdzaken *herkennen* en deze *onderscheiden* van de bijzaken.

Vriendschap zonder verplichtingen

(1) Sociale netwerken zoals Facebook en Twitter zeggen dat je altijd in contact staat met je vrienden. Maar stellen die vriendschappen ook
5 iets voor? Of gaat het vooral om zelfpromotie? Jos de Mul, filosoof, heeft zijn bedenkingen over de waarde van meer dan honderd vriendschappen die mensen gemid-
10 deld hebben op netwerken als Facebook en Twitter. “Het is vriendschap light, net als bij frisdrank. Vriendschap zonder verplichtingen. Je kunt er heel makkelijk in en uit.
15 En op internet is dat helemaal makkelijk: met één klik.”

(2) Al deze netwerken hebben een nieuwe dimensie gegeven aan menselijke relaties. Brengen deze
20 afstandsrelaties de mensen dicht bij elkaar of leiden ze juist tot meer eenzaamheid? Stellen die vriendschappen wel iets voor of zijn ze niet meer dan een handig hulpmiddel?
25 Essentiële vraag is dan natuurlijk: wat is vriendschap? Door de tijd heen bestaat hierover een vrij eenduidig beeld: dingen delen. Dat kunnen activiteiten zijn, interesses en
30 vaak intieme gedachten.

(3) Er zijn, ruwweg, drie soorten vriendschap. De eerste is gebaseerd op nut. Je sluit vriendschap omdat je
35 via de ander bijvoorbeeld hogerop kunt komen in je werk of omdat de ander erg geliefd is en dat dan ook op jou afstraalt. Dat is geen langdurige vriendschap. Zodra het voordeel voorbij is, is ook de vriendschap
40 voorbij.

(4) De tweede soort is gebaseerd op plezier, genot. Je bent vrienden omdat het gewoon fijn is om samen

dingen te doen, bijvoorbeeld samen
45 naar de kroeg gaan. Als die reden wegvalt, eindigt de vriendschap.

Deze vriendschappen duren wel langer dan voordeelvriendschappen.

(5) De derde vorm is gebaseerd op
50 welwillendheid, en is dus de meest zuivere. Je waardeert het karakter van de ander en om die reden word je vrienden. Dit noemen we doorgaans ware vriendschap.

55 Vrienden door dik en dun.

(6) Er is onderzoek gedaan naar hoeveel vrienden Nederlanders hebben die op deze laatste vorm zijn gebaseerd. Dat zijn er tussen de drie
60 en zes. In de Verenigde Staten is dat aantal de laatste jaren afgenomen van vier naar twee. Een reden daarvoor zou kunnen zijn dat mensen het erg druk hebben en daardoor geen
65 tijd hebben voor vriendschappen. Dat zou de mensen individualistischer en minder sociaal maken.

(7) Volgens de sociologen Duyvendak en Hurenkamp is de
70 individualisering in Nederland een fabeltje. Volgens deze wetenschappers is er eerder sprake van het veranderen van gemeenschappen. Vroeger waren die nog zeer hecht,
75 sociaal en controlerend. Gemeenschappen zijn steeds vluchtiger geworden: je hebt makkelijker toegang en ze zijn vrijblijvender.

(8) Volgens De Mul zijn we niet
80 minder sociaal geworden, maar zijn de sociale contacten vluchtiger van aard geworden. Dat zien we terug in de sociale netwerken. “Facebook is meer een bekendennetwerk dan een
85 vriendschapsnetwerk. Het aantal

echte vrienden is in Nederland echter nauwelijks afgenomen.”

90 **(9)** De mens heeft altijd behoefte gehad contact te onderhouden met
100 anderen. Nieuwe media zoals Facebook voldoen aan de behoefte contact met anderen te onderhouden, doordat ze makkelijk toegankelijk zijn en doordat ze een
105 ideaal middel zijn om je te presenteren. Antheunis, universitair docent sociale aspecten van nieuwe media, zegt daarover: “Op internet is het heel makkelijk je op je beste
110 manier te onderscheiden. Je kunt je daar goed profileren. Je hebt op internet namelijk meer controle over je eigen positie dan in de fysieke wereld¹⁾, bijvoorbeeld door een iets
115 mooiere foto op je pagina te plaatsen. Je kunt dus optimaliseren wie je bent, zonder te liegen. Daarentegen is in de echte wereld het non-verbale, zoals blozen, weer
120 belangrijker.”

(10) Ondanks de rijkelijk bestede tijd op sociale netwerken, zijn er echter maar weinig pure onlinevriendschappen. De meeste
115 vriendschappen op de sociale netwerken zijn vriendschappen tussen

mensen die elkaar al in de fysieke wereld, offline, hebben ontmoet, benadrukt zowel De Mul als

120 Antheunis. Internet is meer een aanvulling dan een vervanging. Ongeveer veertien procent ontstaat online. Het grootste deel stopt of gaat elkaar ook in de fysieke wereld
125 zien.

(11) Sociale netwerken blijken tot nu toe niet meer of minder dan een toegankelijk communicatiemiddel te zijn. Ondanks alle bedenkingen en
130 neveneffecten, hebben de sociale netwerken, volgens zowel De Mul als Antheunis, een positief effect op het sociaal leven van degenen die er gebruik van maken. Zij vinden het immers prettig communiceren.
135

(12) Het is volgens De Mul nog te vroeg om te zeggen dat er een verandering plaatsvindt. Wie weet, filosofeert Antheunis, hebben we
140 over veertig, vijftig jaar alleen nog maar via sociale media contact met anderen. “Maar momenteel is de behoefte aan face-to-facecontact nog te groot. Ondanks alle mogelijkheden
145 van de sociale media ontmoeten mensen elkaar nog steeds het liefst in het echt.”

Naar een artikel van Dick Hofland, de Gelderlander, 8 januari 2011

noot 1 fysieke wereld: de echte wereld waarin je elkaar kunt aanraken

Opgaven bij *Vriendschap zonder verplichtingen*

1. Je wilt alinea 3, 4 en 5 samenvatten. De informatie uit welke **VIER** van onderstaande zinnen kun je het beste gebruiken? Noteer de nummers van de vier zinnen.

1. Er zijn, ruwweg, drie soorten vriendschap. (regels 31-32)
2. De eerste is gebaseerd op nut. (regels 32-33)
3. Je sluit vriendschap omdat je via de ander bijvoorbeeld hogerop kunt komen in je werk of omdat de ander erg geliefd is en dat dan ook op jou afstraalt. (regels 33-37)
4. De tweede soort is gebaseerd op plezier, genot. (regels 41-42)
5. Deze vriendschappen duren wel langer dan voordeelvriendschappen. (regels 47-48)
6. De derde vorm is gebaseerd op welwillendheid, en is dus de meest zuivere. (regels 49-51)
7. Dit noemen we doorgaans ware vriendschap. (regels 53-54)
8. Vrienden door dik en dun. (regel 55)

→ herkennen en onderscheiden

Correctievoorschrift bij *Vriendschap zonder verplichtingen*

1. maximumscore 2

zin 1, 2, 4 en 6

indien 4 goed	2
indien 3 goed	1
indien 2 of minder goed	0

Opmerking

Indien de kandidaat meer dan vier nummers genoteerd heeft, enkel de eerste vier beoordelen.

Deze tekst komt uit het examen vmbo Nederlands gl/tl 2014.
Bij deze vraag gaat het om het herkennen en onderscheiden van hoofd- en bijzaken. De kandidaat moet zich richten op een deel van de tekst en gaat vervolgens van elke zin bepalen of het in een samenvatting thuishoort.

Rauw eten

(1) Is alleen rauw voedsel eten te doen? Vier vrienden probeerden het uit. Maarten Debruyne weet wel wat hij als eerste naar binnen wil werken, na drie weken lang alleen maar rauwe groenten, fruit, noten en zaden. Hij pakt een croissant en besmeert die dik met chocopasta. Zijn ogen glimmen van pret. Terwijl Jasmijn Alkemade en Saskia Bok aan de eettafel in een Utrechtse woonkamer discussiëren over hun broodje kaas dat 'toch wel heel zwaar valt', werkt Maarten nóg een croissant naar binnen. En daarna nog twee boterhammen en roerei met kaas. "Lekker, om weer op normaal voedsel te kauwen", verzucht hij. De vrienden sluiten met dit uitbundige ontbijt een experiment af waarbij ze drie weken alleen rauw voedsel aten.

(2) Het idee hiervoor werd geboren toen de documentaire Rauwer werd uitgezonden. In die documentaire zie je hoe de 15-jarige Tom uitsluitend rauw voedsel eet en daardoor achterblijft in zijn groei. Aanhangers van de 'raw food-beweging' eten alleen voedsel dat niet is gekookt, gestoomd, gebakken of gefrituurd. Want zeggen ze: door voedsel te verhitten, verdwijnen enzymen die onmisbaar zijn bij de vertering van dat voedsel. Jasmijn: "Wij schrokken ervan hoe iedereen zijn felle mening klaar had over dat rauwe eten, terwijl de meeste mensen helemaal niet weten wat het precies is. Toen besloten wij het zelf ook eens drie weken te gaan doen, zodat wij wel zouden weten wat het allemaal inhoudt."

(3) De claims over rauw eten zijn niet mis: 'raw foodies' zeggen dat ze veel meer energie hebben, dat ze niet ziek worden en dat hun lijf verlost is van allerlei kwalijke gifstoffen. Hoe zit het met de wetenschappelijke onderbouwingen van die claims? Daarover kan Tiny van Boekel, voedseldeskundige, hoogleraar aan de Universiteit van Wageningen, kort zijn: "Die is er niet." Van Boekel zette alle onderzoeken op het gebied van de voordelen van voedselbewerking op een rij, en publiceerde zijn overzicht in het boek Molecular Nutrition & Food Research. "Het klopt dat verhitten enzymen kapot maakt, maar ons lichaam produceert zélf de enzymen die nodig zijn om zetmeel, eiwitten, vetten en andere voedingsstoffen te verteren." Daar komt bij dat het argument dat rauw eten gezonder is, niet opgaat. Van Boekel: "Dat de mens voedsel verhit, brengt vooral voordelen. Het is veiliger, omdat je er schimmels en bacteriën mee doodt. Ook is het voedsel beter verteerbaar. En uit gekookt voedsel

kun je veel meer energie en voedingsstoffen opnemen, want die komen namelijk vrij door de verhitting.”

(4) Leven ‘raw foodies’ dus eigenlijk juist ongezond? Er is niet veel grootschalig onderzoek naar gedaan, maar het lijkt er wel op. In een onderzoek van de Universiteit van Giessen, in Duitsland, onder ruim vierhonderd ‘raw foodies’, bleek 14,7 procent van de mannen en 25 procent van de vrouwen ondergewicht te hebben. Hoogleraar voedingsleer Pieter Dagnelie (Universiteit Maastricht) werkte mee aan een ander onderzoek. Daaruit kwam onder meer dat 38 procent van de mensen die een rauw dieet volgden een tekort aan vitamine B12 had. Zo’n vitamine B12-tekort kan leiden tot bloedarmoede, maar dat tekort is niet het enige probleem. Dagnelie: “Je kunt ook tekorten aan energie en eiwitten oplopen en aan mineralen als calcium en zink. Door het hoge vezelgehalte van rauw voedsel worden die in de darm niet goed opgenomen. Rauwkost als onderdeel van een gemengde voeding is zeer gezond; als kuur kun je best een tijdje alleen rauwkost eten. Maar op den duur is dit voor de moderne mens toch te extreem.”

(5) Van de vier vrienden die eraan begonnen, hield eentje het rauw eten maar een week vol. Nick den Akker vertelt aan de Utrechtse ontbijttafel dat hij veel sport, maar tijdens de rauwe week ‘bijna niet vooruitkwam’. Dat was niet het enige dat hem deed stoppen. “Ik was de hele dag met eten bezig en met hoe ik genoeg kon binnenkrijgen. Ik ben als salesmanager veel onderweg. Zat ik voor een afspraak in de auto nog snel even een bloemkool naar binnen te werken. En daarna nog steeds honger, hè.” Jasmijn Alkemade moet er hartelijk om lachen. Zij heeft het experiment duidelijk op wilskracht volgehouden. “Ik had ook veel minder energie en ik bleef nog eens drie weken last houden van lichte hoofdpijn en diarree.” De twee anderen hadden alleen de eerste dagen last van die bijverschijnselen. Tot hun spijt bleef ook bij hen de beloofde extra energie uit. Wél prettig: ze hadden steeds het gevoel dat ze gezond bezig waren. Maarten: “Als ik weer een salade had gegeten, had ik daar een goed gevoel over.” Maar ook bij hen slorpte het eten een groot deel van hun tijd op.

(6) Beschouwen ze het experiment met deze tegenvallende resultaten als mislukt? “Nee, dat zeker niet”, zegt Maarten. “Ik wilde al eerder bewuster met eten bezig zijn. In onze maatschappij stoppen we altijd maar iets in onze mond om weer energie te hebben om verder te kunnen. Nu ik dit drie weken vol heb kunnen houden, weet ik dat ik ‘puurder’ kan eten. Ik ben ervan overtuigd dat bewust eten goed voor me is.”

Naar een artikel van Mensje Melchior, de Volkskrant, 8 maart 2013

Voorbeeldopgaven bij *Rauw eten*

1. Wat is de hoofdgedachte van de tekst?

- A. Bij het verhitten van voedsel worden enzymen kapot gemaakt, maar het lichaam produceert zelf ook enzymen die nodig zijn om voedsel te verteren.
- B. Het bereiden van een raw-food maaltijd is heel bewerkelijk en daarom is het voor veel mensen lastig om uitsluitend rauw voedsel te eten.
- C. Mensen die rauw voedsel eten, zoals de vier vrienden, hebben het idee dat ze gezonder leven, maar vanuit de wetenschap lijkt het erop dat rauw eten niet zo goed is voor je gezondheid.
- D. Vier jongeren besluiten na het zien van de documentaire 'Rauwer' om drie weken uitsluitend rauw voedsel te eten en drie personen houden dat ook vol.

→ herkennen

2. Maak een samenvatting van het verloop van het eet-experiment. Sleep de zinnen in de juiste volgorde, zodat er een goedlopende samenvatting ontstaat.

(*opgave voor digitale examen KB)

- 1. De vier vrienden willen zelf ervaren hoe het is om rauw voedsel te eten en besluiten om een eet-experiment te houden.
- 2. Het eet-experiment blijkt niet eenvoudig te zijn en men ontdekt dat het bereiden van rauw voedsel veel tijd kost.
- 3. Het eet-experiment heeft ervoor gezorgd dat ze nu meer bewust met eten omgaan.
- 4. Jasmijn, Saskia, Maarten en Nick hebben de documentaire Rauwer gezien, waarin een puber uitsluitend rauw voedsel eet.

→ herkennen, onderscheiden en ordenen

3. Wat is de beste samenvatting van alinea 3? Maak van de volgende zinnen een goedlopende samenvatting van alinea 3. Sleep de zinnen in de juiste volgorde, zodat ze een goedlopend geheel vormen.

(*opgave voor digitale examen KB)

- 1. Bij het verhitten van voedsel gaan bepaalde enzymen kapot.
- 2. Het verhitten van voedsel heeft ook een aantal voordelen.
- 3. Ons lichaam maakt echter zelf ook enzymen die nodig zijn bij het verteren van voedsel.
- 4. Schimmels en bacteriën overleven verhitting niet, dus dat maakt het voedsel veiliger om te eten.
- 5. Uit gekookt voedsel kun je meer energie en voedingsstoffen halen.

6. Verhit voedsel is ook beter verteerbaar.

→ herkennen, onderscheiden en ordenen

4. Welke samenvatting vat het artikel *Rauw eten* het best samen?

- A. Een vriendengroep wil ervaren hoe het is om drie weken lang uitsluitend rauw voedsel te eten. Niet iedereen heeft het volgehouden, maar de deelnemers hebben wel geleerd om bewust(er) met eten om te gaan.
- B. In de documentaire 'Rauwer' zie je de 15-jarige Tom. Hij eet uitsluitend rauw voedsel. In de documentaire zie je welke invloed dit heeft op zijn leven en hoe hij achterblijft in zijn groei.
- C. Raw foodies beweren dat ze gezonder leven, maar er is geen wetenschappelijk bewijs voor het feit dat rauw eten gezonder is. Uit onderzoek blijkt namelijk dat je lichaam meer voedingsstoffen en energie kan halen uit verhit voedsel.
- D. Sommige mensen hebben snel een felle mening over bepaalde zaken. Mensen kunnen beter hun oordeel opschorten en zelf ervaren hoe het is om een tijdje rauw voedsel te eten, dan meteen hun oordeel klaar te hebben.
- E. Uit een onderzoek blijkt dat mensen die rauw eten vaak aan ondergewicht lijden. Ook heeft een groot deel van de raw foodies een tekort aan bepaalde vitaminen en mineralen.

→ herkennen en onderscheiden

Correctievoorschrift bij *Rauw eten*

1. C

2. 4-1-2-3

3. 1-3-2-4-5-6 (de drie voordelen 4+5+6 kunnen ook in een andere volgorde weergegeven worden)

4. C

Deze tekst komt uit het cbt-examen 2017 Nederlands vmbo kb.

Bij deze vragen is er deels sprake van overlap en deze vragen zullen dus nooit alle vier in één examen worden opgenomen. Bij vraag 1 moet de kandidaat op zoek naar de hoofdgedachte van de gehele tekst. Het is een gesloten (receptieve) vraag, waarbij de kandidaat de hoofdgedachte uit de gegeven antwoorden moet *herkennen*.

In de voorbeeldvragen 2 en 3 moet de kandidaat een extra denkstap zetten: het accent ligt niet alleen op het *herkennen* en *onderscheiden*, maar eveneens op het *ordenen* van de belangrijkste informatie.

De vierde vraag heeft overlap met de eerste vraag. De kandidaat moet de hoofdgedachte uit de gegeven antwoorden *herkennen* en moet hierbij in staat zijn om onderscheid te maken tussen de antwoorden. De vier antwoordalternatieven zijn allemaal samenvattingen en 'waar', maar één alternatief is de 'beste' samenvatting. Dit is een goed voorbeeld van *onderscheiden*.

Verstopt! (tekst uit mbo-examen 2f, inschatting: kb)

- (1)** Het zal je gebeuren: een wc die vol water blijft staan, een gootsteen vol smerig water, een overstromende dakgoot. Hoe voorkom je die ellende?
- (2)** Het riool is bedoeld voor (af)waswater, urine, ontlasting en toiletpapier. De meeste problemen met het riool ontstaan doordat we meer wegspoelen dan de bedoeling is. Spoel daarom geen maandverband, babydoekjes, vochtige schoonmaakdoekjes, kattenbakvulling of etensresten door het toilet. Ook geen luiers, (frituur)olie, condooms, wattenschijfjes of verfstrepen. De meest verrassende oorzaak van toiletverstoppingen: toiletblokjes die uit hun houdertje vallen! Ook vochtig toiletpapier dat volgens de producent in de wc mag, leidt nogal eens tot problemen.
- (3)** Als het gootsteenwater in uw keuken niet goed wegloopt, zet u een bakje onder de sifon (de 'zwanenhals'). Draai de schroefdop aan de onderkant open. Zo kunt u de sifon schoonmaken. Het is niet verstandig om vet of olie in het afvoerputje te gieten. Dan stolt het vet in het riool en dat kan leiden tot verstoppingen, overstromingen en stankoverlast in uw straat of bij u binnen. Daarom kunt u het beste het vet laten stollen in een oud melkpak en het daarna in de container of de grijze klike weggoien.
- (4)** U staat onder de douche en het waterniveau in de douchebak loopt steeds verder op. Uiteindelijk staat u tot uw enkels in het water. De verleiding is groot om het roostertje van het doucheputje af te halen. Maar dan kunnen haren de afvoer verder vervuilen. Haal het roostertje dus niet weg tijdens het douchen, maar tijdens het schoonmaken van de badkamer. Boen het rooster schoon en kijk of de afvoer niet verstopt is met haar of zeepresten.
- (5)** Het riool heeft moeite met zware regenbuien. Dakgoten lopen over en plaatsjes achter het huis staan blank. Deze problemen verdwijnen zodra de bui voorbij is. Iets anders is het als uw dakgoot vervuild is met bladeren. Of als het putje in uw tuin of op het balkon vies is. Dan kan het water niet wegstromen. Maak daarom regelmatig uw dakgoot schoon en zorg voor een bladvrije aansluiting op de regenpijp. Zorg voor een schoon putroostertje. Als u zich hieraan houdt, dan voorkomt u ellende.

Naar een artikel uit Buurten, Brenda Scholten, september 2011

Voorbeeldvragen bij *Verstopt!*

1. Welke zin vat deze tekst het best samen?

- A. Mensen kunnen zelf veel doen om afvoerproblemen te voorkomen.
- B. Mensen mogen geen huishoudelijk afval door hun afvoer spoelen.
- C. Mensen vinden het vaak lastig om verstoppingen te voorkomen.

→ herkennen en onderscheiden

2. Welke zin hoort NIET in een samenvatting van deze tekst?

- A. Er wordt meer door het riool gespoeld dan de bedoeling is.
- B. Het riool is bedoeld voor het verwerken van (af)waswater, urine, ontlasting en toiletpapier.
- C. Het schoonhouden van roosters en dakgoten voorkomt overstromingen.
- D. Mensen spoelen soms babydoekjes door het toilet.

→ herkennen

Correctievoorschrift *Verstopt!*

1. A

2. D

Deze tekst komt uit het examen mbo Nederlands (niveau 2F).

Dit is een voorbeeld van een tekst die ook in het vernieuwde vmbo-examen kan voorkomen. In dit geval gaat het om een korte(re) tekst met instructie-achtige elementen. De beide vragen doen vooral een beroep op het *herkennen* van informatie.

Uit de gegeven antwoorden moet de kandidaat bij vraag 1 de hoofdzaak kunnen *herkennen*. Net als in voorbeeldopgave 4 van de tekst Rauw eten zijn de drie alternatieven juist, maar komt het aan op het selecteren van de 'beste' samenvatting. En dit is een kwestie van *herkennen en onderscheiden*. Bij de tweede vraag moet de kandidaat kunnen *herkennen* wat hoofd- en bijzaken zijn.

‘Hoe gaat het met moeder?’ niveau: kb

(1) Een veilige online omgeving waarin zorgverleners en familieleden berichten, documenten en foto’s kunnen delen: dat was de wens van Maarten en Hein Bloemink toen hun moeder in een verpleeg huis werd opgenomen. Intussen gebruiken meer dan 500 zorginstellingen in binnen- en buitenland hun Familienet.nl. En sinds kort kunnen ook particulieren een pagina aanmaken.

(2) Toen moeder Frieda niet meer thuis kon wonen vanwege haar dementie belandde ze tien jaar geleden in een verpleeghuis. Haar zes kinderen woonden niet allemaal in de buurt. Ze wilden wel graag op de hoogte blijven van het wel en wee van hun moeder.

(3) “We wilden niet alleen horen of haar medicatie was aangepast, maar ook of ze plezier had gehad tijdens de muziekmiddag”, licht Maarten toe. “Haar gelukkige momenten als familie kunnen delen, juist ook als we niet bij haar konden zijn.”

(4) Maarten en Hein be-

dachten een concept om ervoor te zorgen dat alle kinderen in één oogopslag konden zien hoe het met moeder Frieda ging: een speciale online pagina in een beveiligde omgeving. Waar zorgverleners berichten kunnen achterlaten en familieleden kunnen meelezen of vragen kunnen stellen. Het verpleeghuis van hun moeder wilde wel proefdraaien. En vanwege het succes werd het concept daarna verder uitgerold.

PRIVACY GEWAARBORGD

(5) Toen Familienet van start ging in 2006 waren sociale media nog geen gemeengoed. Intussen is dat anders, maar Facebook en

WhatsApp, die veelvuldig worden gebruikt voor groepscontact, vormen geen echte concurrentie voor het platform. “Familienet is heel simpel in gebruik, reclamevrij en de privacy van de mensen die ermee werken is gewaarborgd. Een zorgverlener mag niet via sociale media werken, maar wel via Familienet, omdat het veilig en besloten is.” De Bloeminks zijn intussen de grens over, naar België en Duitsland. En begeven zich nu dus ook op de particuliere markt. “Iedereen die een zorgaanvraag kan een pagina openen en hier professionals, familie, vrienden of burens aan

toevoegen. Bijvoorbeeld ouders van een kind met het syndroom van Down dat naar het reguliere onderwijs gaat, maar wel extra zorg en aandacht nodig heeft.”

SYMBOOL

(6) Alle leden kunnen afspraken in de gezamenlijke agenda zetten, reageren op de berichten van de zorgverlener en foto’s en binnenkort ook video’s uploaden. “Dát is de kracht van Familienet”, zegt

“Haar gelukkige momenten als familie kunnen delen, juist ook als we niet bij haar konden zijn.”

de oprichter. “Over alles is nagedacht, maar in wezen draait het om een blanco pagina; het gaat pas leven als mantelzorgers en zorgprofessionals er momenten in gaan delen. De momenten zijn waardevolle herinneringen voor later. Een belangrijke periode in het leven wordt bijgehouden, dus de pagina fungeert ook nog eens als familiejournaal.” Hun moeder Frieda leeft niet meer, maar stond onbewust wel aan de basis van het bedrijf van haar zonen. In de animatie op de website heet het hoofdpersonage Frieda. “Zij staat tenslotte symbool voor Familienet.”

Naar een advertentie uit Metro mei’16

Voorbeeldvragen bij tekst: *Hoe gaat het met moeder?*

1. Sleep de volgende zinnen in de juiste volgorde, zodat er een goedlopende samenvatting van deze tekst ontstaat.

1. De moeder van Maarten en Hein is inmiddels overleden, maar ze staat wel symbool voor Familienet.
2. In de speciale beveiligde omgeving kan iedereen, van zorgverlener tot buurvrouw, een bericht plaatsen.
3. Toen de moeder van Maarten en Hein Bloemink ziek werd, hebben ze Familienet.nl ontworpen.
4. Zo bleef iedereen op de hoogte van het welbevinden van moeder.

→ ordenen

2. Welke zin vat deze tekst het best samen?

- A. Familienet heeft Frieda (de moeder van Maarten en Hein Bloemink) als symbool.
- B. Familienet helpt zorgverleners om op een passende manier zorg op maat te verlenen.
- C. Familienet waarborgt de privacy van mensen die ermee werken.
- D. Familienet zorgt dat familie op de hoogte blijft van het welbevinden van een dierbare.

→ herkennen

Correctievoorschrift *Hoe gaat het met moeder?*

1 Juiste volgorde:

3. Toen de moeder van Maarten en Hein Bloemink ziek werd, hebben ze Familienet.nl ontworpen.
2. In de speciale beveiligde omgeving kan iedereen, van zorgverlener tot buurvrouw, een bericht plaatsen.
4. Zo bleef iedereen op de hoogte van het welbevinden van moeder.
1. De moeder van Maarten en Hein is inmiddels overleden, maar ze staat wel symbool voor Familienet.

2 D

Dit is een voorbeeld van een (authentieke) tekst die in het vernieuwde examen vmbo kan voorkomen. In dit geval gaat het om een korte(re) informatieve tekst in de vorm van een advertorial.

De eerste vraag is een goed voorbeeld van *ordenen*. In het digitale examen kan dit een sleepvraag worden. De kandidaat kan meteen zien op welke positie de zin in het geheel inneemt en kan makkelijk schuiven. In het papieren examen zouden de zinnen genummerd kunnen zijn.

Bij de tweede vraag moet de kandidaat uit de gegeven antwoorden de hoofdzaak *herkennen*.

Limburgers nog toongevoeliger dan gedacht (niveau: gl/tl)

(1) Limburgers staan bekend om hun zangerige spraak. Ze blijken ook erg goed in het horen van heel subtiele woordmelodieverschillen. Dat blijkt uit onderzoek van taalwetenschapper Stefanie Ramachers, waarop zij onlangs promoveerde aan de Radboud Universiteit.

(2) Het Limburgs is een zogenaemde toontaal, wat betekent dat de melodie waarmee een woord wordt uitgesproken, de betekenis verandert. Dit fenomeen, genaamd lexicale toon, kent het Standaardnederlands niet en het geeft het Limburgs zijn kenmerkende zangerige klank. Het Limburgse woord zeeve kan bijvoorbeeld 'zeven' (het getal) of 'zeven' (het werkwoord) betekenen, afhankelijk van de melodie (de toon) waarmee het woord wordt uitgesproken.

(3) Ramachers deed promotieonderzoek naar de verwerving van toonhoogteverschillen binnen woorden in het Limburgs. Ze vergeleek baby's van 6 tot 12 maanden oud die opgroeiden binnen een Limburgssprekend gezin met baby's uit andere delen van Nederland. Uit Ramachers' onderzoek blijkt verrassend genoeg dat Limburgse én Nederlandse baby's dezelfde toongevoeligheid hebben.

(4) Naar aanleiding van deze bevinding volgde een vervolgonderzoek bij volwassenen. Ramachers vergeleek Limburgers met niet-Limburgers door ze onzinwoorden met verschillende toonhoogtes te laten horen en ze keek hoe goed beide groepen de verschillen tussen die woorden konden horen. De Limburgse proefpersonen bleken aanmerkelijk beter dan Nederlanders. Ze waren ook heel goed in het horen van subtiele verschillen binnen één woordmelodie, in tegenstelling tot bijvoorbeeld sprekers van het Mandarijn¹⁾, die met name uitblinken in het horen van verschillen tussen woordmelodieën. De Limburgers zijn dus nog toongevoeliger dan we al dachten.

(5) Het toonsysteem van het Limburgs verschilt sterk van typisch onderzochte toontalen zoals het Mandarijn, onder andere doordat de precieze uitspraak van de Limburgse woordmelodieën verandert afhankelijk van bijvoorbeeld de positie van het woord in de zin. Door te bestuderen hoe sprekers van het Limburgs toon verwerken, kunnen we te weten komen of deze verschillen consequenties hebben voor het leren van een toonsysteem.

Noot 1: Mandarijn: taal die in het noorden van China wordt gesproken

Naar een tekst van de website van de Radboud Universiteit, ook gepubliceerd in Levende Talen Magazine, 2018

Voorbeeldvragen bij *Limburgers nog toon gevoeliger dan gedacht*

1. Hieronder staat een beschrijving van het onderzoek.

Er is onderzoek gedaan naar de verwerving van toonhoogteverschillen in het Limburgs.
Uit het onderzoek blijkt dat Limburgse en Nederlandse baby's dezelfde toon gevoeligheid hebben.
Ook blijkt dat Limburgse volwassenen beter een verschil horen tussen woorden met verschillende toonhoogtes.
Conclusie:

Wat is de conclusie van het onderzoek?

- A. Er moet meer onderzoek gedaan worden om te bepalen of Limburgs een echte toontaal is.
- B. Limburgers spreken geen dialect maar een volwaardige taal.
- C. Limburgers zijn goed in het horen van subtiele woordmelodieverschillen.

→ herkennen

2. Vul het volgende schema aan:

Onderzoek Stefanie Ramachers	
Onderwerp van het onderzoek	<ul style="list-style-type: none">• verwerving van toonhoogteverschillen (binnen woorden) in het Limburgs
Uitkomst deelonderzoek 1	<ul style="list-style-type: none">•
Uitkomsten deelonderzoek 2	<ul style="list-style-type: none">••
Conclusie van het onderzoek	<ul style="list-style-type: none">• Limburgers zijn nog toon gevoeliger dan we al dachten (al. 4) / Limburgers zijn erg goed in het horen van subtiele woordmelodieverschillen (al. 1).

→ herkennen en onderscheiden

3. In deze tekst wordt het onderzoek van Stefanie Ramachers beschreven. Vat haar onderzoek samen door het onderstaande schema in te vullen.

Onderzoek Stefanie Ramachers	
Onderwerp van het onderzoek	
Uitkomst deelonderzoek 1	
Uitkomsten deelonderzoek 2	
Conclusie van het onderzoek	

→ onderscheiden en ordenen

Correctievoorschrift bij *Limburgers nog toon gevoeliger dan gedacht*

1. C

2.

Onderzoek Stefanie Ramachers	
<i>Onderwerp van het onderzoek</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>verwerving van toonhoogteverschillen (binnen woorden) in het Limburgs</i>
<i>Uitkomst deelonderzoek 1</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Limburgse en Nederlandse baby's hebben dezelfde toon gevoeligheid.
<i>Uitkomsten deelonderzoek 2</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Limburgse volwassenen horen beter verschil tussen woorden met verschillende toonhoogtes én • Limburgse volwassenen zijn ook heel goed in het horen van (subtiele) verschillen binnen één woordmelodie.
<i>Conclusie van het onderzoek</i>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Limburgers zijn nog toon gevoeliger dan we al dachten (al. 4) / Limburgers zijn erg goed in het horen van subtiele woordmelodieverschillen (al. 1).</i>

3. maximumscore 3

Onderzoek Stefanie Ramachers	
Onderwerp van het onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> • verwerving van toonhoogteverschillen (binnen woorden) in het Limburgs
Uitkomst deelonderzoek 1	<ul style="list-style-type: none"> • Limburgse en Nederlandse baby's hebben dezelfde toongevoeligheid.
Uitkomst deelonderzoek 2	<ul style="list-style-type: none"> • Limburgse volwassenen horen beter verschil tussen woorden met verschillende toonhoogtes én • Limburgse volwassenen zijn ook heel goed in het horen van (subtiele) verschillen binnen één woordmelodie.
Conclusie van het onderzoek	<ul style="list-style-type: none"> • Limburgers zijn nog toongevoeliger dan we al dachten (al. 4) / Limburgers zijn erg goed in het horen van subtiele woordmelodieverschillen (al. 1).

Indien 5 elementen goed	3
Indien 4 of 3 elementen goed	2
Indien 2 of 1 element(en) goed	1
Indien geen element goed	0

Dit is een voorbeeld van een tekst die ook in het vernieuwde examen vmbo kan voorkomen. In dit geval gaat het om een korte informatieve tekst. Bij deze drie vragen is er sprake van overlap. De vragen sluiten elkaar uit en zullen dus nooit gezamenlijk in één examen worden opgenomen.

Bij de eerste vraag gaat het uitsluitend om de receptieve vaardigheid en moet de kandidaat herkennen wat de conclusie van het onderzoek is, aan de hand van de gegeven informatie.

Bij de tweede vraag wordt de kandidaat een beetje op weg geholpen, doordat er al wat informatie vermeld wordt. De kandidaat moet de gegeven informatie herkennen en de zelf in te vullen informatie onderscheiden.

Bij de derde vraag moet de kandidaat zelfstandig op zoek naar informatie en die zowel onderscheiden als ordenen.

Deze drie opgaven geven een voorbeeld van de mogelijkheden in de lijn van receptief naar productief. Opgave 1 heeft een receptief karakter, opgave 2 is een combinatie van receptief en productief en opgave 3 is geheel productief.

Waarom tieners elke maandag moe op school verschijnen (niveau: kb)

(1) Op maandagochtend vrolijk fluitend en vol energie naar school? Voor tieners geldt dit sowieso niet, blijkt uit Zweeds onderzoek. En dat is niet zonder reden: tieners beginnen hun maandag namelijk met een jetlag, concluderen de onderzoekers. Mét de nodige gevolgen...

(2) Het [onderzoek](#), dat werd gehouden aan de Örebro Universiteit in Zweden, volgde ongeveer 2700 middelbare scholieren in de leeftijd van 13 tot en met 16 jaar.

Chagrijnig en moe

(3) Hoe zit dat dan met die jetlag? Uit de studie blijkt dat tieners in het weekend langer slapen (dat wisten wij ook al). Maar doordat ze later naar bed gaan en weer later wakker worden, komen ze op maandag met een gewijzigde slaapcyclus - een jetlag dus - op school. "En dat zorgt ervoor dat ze chagrijnig en moe aan hun week beginnen", vertelt hoofdonderzoeker Serena Bauducco. Niet genoeg slaap

(4) Sommige tieners hebben totaal geen last van de jetlag, legt Bauducco uit. Maar voor andere kinderen geldt dit niet. Voor deze groep kan het wel drie tot vier dagen duren voordat ze weer aan hun dagelijkse routine gewend zijn. En dan is de week bijna om en begint het weer van voor af aan. Twintig procent van de kinderen die meededen aan het onderzoek kreeg niet genoeg slaap gedurende de week.

Gevolgen

(5) En dát heeft nog meer gevolgen, kwam uit de studie naar voren. Te weinig slaap verdrievoudigt de kans dat een tiener überhaupt niet komt opdagen op school. Daarnaast zorgen de slaapproblemen ervoor dat kinderen gestresst zijn en zich meer zorgen maken over school.

Hoe krijgen kinderen wel genoeg slaap?

(6) Aan de hand van de resultaten bedachten Bauducco en haar mede-onderzoekers een programma waardoor kinderen wél een routine met genoeg slaap konden creëren. Het programma bestond onder andere uit: geen mobiel meenemen naar bed en geen berichtjes meer versturen na tien uur 's avonds. Maar het draaide ook om het belang van plannen: hoe maak je genoeg ruimte voor je huiswerk, maar óók voor vrije tijd én slaap?

Minder stress, meer slaap

(7) En wat bleek? Kinderen die eerder te weinig sliepen, verbeterden hun slaaproutines met het programma. "Ze waren minder gestresst en sliepen beter", vertelt Bauducco.

Later naar school?

(8) Er zijn al scholen in Zweden die hun leerlingen later laten beginnen, om mee te gaan in het ritme van tieners. Sommige onderzoekers denken dat dat ervoor zorgt dat kinderen betere resultaten halen op school. Ook Bauducco staat daar positief tegenover. "Ik denk dat het de moeite waard is om uit te proberen."

Naar een artikel van de website van ScienceDaily

<https://www.jmouders.nl/school/gedrag-opschool/concentratiegebrek/waarom-tieners-elke-maandag-moe-op-school-verschijnen>

Voorbeeldvragen bij *Waarom tieners elke maandag moe op school verschijnen*

1. Zet de volgende zinnen in de juiste volgorde zodat er een goedlopende samenvatting van de tekst ontstaat.

1. Een programma waardoor tieners routine en genoeg slaap ontwikkelen, biedt uitkomst.
2. Het gevolg is dat ze maandag moe op school verschijnen.
3. Het verbeteren van slaaproutines zorgt ervoor dat tieners minder gestrest zijn en beter slapen.
4. Uit onderzoek blijkt dat veel tieners in het weekeinde langer slapen.

→ herkennen, onderscheiden en ordenen

2. Wat is kern van deze tekst?

- A. Het slaapprogramma legt vooral het accent op het niet gebruiken van de mobiel in de avond en het op tijd maken van het huiswerk.
- B. Serena Bauducco heeft onderzoek gedaan naar de slaapcyclus van tieners en vindt het een goed idee als scholen hier rekening mee houden.
- C. Tieners die te weinig slapen, verzuimen vaker van school en dat zorgt ervoor dat ze zich nog meer zorgen maken over school.
- D. Veel tieners hebben in het weekeinde een ander slaapritme en een slaaproutine kan helpen om ervoor te zorgen dat tieners voldoende slaap krijgen.

→ herkennen

3. Wat is de beste samenvatting van deze tekst?

- A. Er is onderzoek gedaan naar de slaapcyclus van tieners. Uit het onderzoek blijkt dat tieners last hebben van een jetlag. Het zou goed zijn als scholen hier rekening mee houden door schooltijden aan te passen.
- B. In Zweden zijn er scholen die hun lessen afstemmen op het slaapgedrag van tieners. Zo beginnen veel scholen later, omdat tieners nu eenmaal een andere slaaproutine hebben. Door later te starten zijn tieners minder gestrest en presteren ze beter.
- C. Serena Beaducco heeft een programma voor tieners ontwikkeld. Dat programma legt de nadruk op het creëren van routine. Ook adviseert het

programma om de mobiel niet te gebruiken in de avond. Verder krijgt de tiener tips om op tijd al het huiswerk te maken.

- D. Veel tieners hebben in het weekeinde een ander slaapritme. Een slaaproutine kan helpen om ervoor te zorgen dat tieners voldoende slaap krijgen. Het hebben van routine is namelijk belangrijk voor het functioneren op school.

→ herkennen

Correctievoorschrift *Waarom tieners elke maandag moe op school verschijnen*

1 Juiste volgorde:

4. Uit onderzoek blijkt dat tieners in het weekeinde langer slapen.
2. Het gevolg is dat ze maandag moe op school verschijnen.
1. Een programma waardoor tieners routine en genoeg slaap ontwikkelen biedt uitkomst.
3. Het verbeteren van slaaproutine zorgt ervoor dat tieners minder gestrest zijn en beter slapen.

2. D

3. D

Deze tekst is eveneens een voorbeeld van een 'internettekst'. Dit soort teksten kunnen ook in het vernieuwde examen vmbo voorkomen.

In dit geval gaat het om een korte informatieve tekst.

Bij de eerste vraag moet de kandidaat de gegeven informatie *herkennen* en *onderscheiden*. Ook moet de informatie in een bepaalde volgorde gerangschikt worden (*ordenen*).

De tweede vraag is een receptieve vraag waarbij de kandidaat de kern van de informatie moet *herkennen*.

Er is overlap tussen de tweede en de derde vraag. Bij de derde vraag moet de kandidaat de kern van de informatie uit de tekst *herkennen* uit de gegeven zinnen.

INTAKE EN VERPLICHTE INTAKE ACTIVITEITEN (niveau: kb)

(1) Wij vinden het belangrijk dat je je inschrijft voor een opleiding die bij je past. Hiervoor organiseren wij intakeactiviteiten. Elke opleiding van ROC Friese Poort heeft een eigen intakeprocedure en bestaat in ieder geval uit een intakegesprek. Daarnaast heeft een aantal opleidingen aanvullende verplichte intakeactiviteiten. Alle intakeactiviteiten zijn verplicht. Wanneer je je hebt aangemeld voor een opleiding, dan krijg je meer informatie over de intakeprocedure.

(2) Als je niet deelneemt aan de intakeactiviteiten bij de door jou gekozen opleiding, verlies je je toelatingsrecht. Dat kan betekenen dat je je moet aanmelden voor een andere opleiding. Wanneer ROC Friese Poort je afwijst voor een opleiding omdat je niet aan alle voorwaarden voldoet, dan begeleiden wij je bij het zoeken naar een andere opleiding.

(3) Het kan natuurlijk altijd voorkomen dat door omstandigheden je niet kan deelnemen aan een intakeactiviteit. Is dat het geval, meld dit dan tijdig bij de opleiding van je keuze. Doe je dit niet, dan gaan wij er vanuit dat je geen interesse meer hebt voor deze opleiding.

Studiekeuzeadvies

(4) Twijfel je na de intakeactiviteiten over je opleidingskeuze, dan heb je het recht op een studiekeuzeadviesgesprek. Dit kun je schriftelijk aanvragen bij de opleiding waarvoor je je hebt aangemeld.

Toelatingsonderzoek

(5) Wanneer je door omstandigheden niet over het vereiste diploma van een vooropleiding hebt, maar denkt dat je over voldoende capaciteiten beschikt, dan heb je de mogelijkheid om een toelatingsonderzoek aan te vragen. De toelatingscommissie van de vestiging, waar je jouw opleiding wilt volgen, kan besluiten tot een toelatingsonderzoek om te kijken of je geschikt bent voor de gekozen opleiding. Zij bepalen op grond van het onderzoek of je toelaatbaar bent of niet.

Alle opleidingen hebben een verplicht intakegesprek

(6) Daarnaast hebben de volgende opleidingen nog de andere verplichte activiteiten: voor informatie, zie gehele website

*Naar een tekst van de website ROC Friese Poort
<https://www.rocfriesepoort.nl/intake-en-verplichte-intake-activiteiten>*

Voorbeeld vragen bij *Intake en verplichte intake activiteiten*

1. Je wilt na het vmbo de mbo-opleiding Mediaredactie gaan volgen. Welke samenvatting beschrijft jouw aanmeldingsprocedure het beste?

- A. Na aanmelding volgen een algemeen intakegesprek en een intakegesprek voor de opleiding Mediaredactie. Je kunt zelf kiezen of je dit intakegesprek wilt voeren. Als je twijfelt, kun je ook nog een studiekeuzeadviesgesprek aanvragen.
- B. Na aanmelding volgen een algemeen intakegesprek en een intakegesprek voor de opleiding Mediaredactie. Ook volgt er een verplichte opdracht. Als je hier niet aan deelneemt, kun je de opleiding niet gaan volgen. Als je twijfelt, kun je ook nog een studiekeuzeadviesgesprek aanvragen.
- C. Na aanmelding volgt er een algemeen intakegesprek, waarbij er extra aandacht is voor onderwerpen die met de opleiding te maken hebben. Je kunt zelf kiezen of je dit intakegesprek wilt voeren. Als je twijfelt, kun je ook nog een studiekeuzeadviesgesprek aanvragen.
- D. Na aanmelding volgt er een algemeen intakegesprek, waarbij er extra aandacht is voor onderwerpen die met de opleiding te maken hebben. Ook volgt er een verplichte intakeactiviteit. Als je hier niet aan deelneemt, kun je de opleiding niet gaan volgen. Als je twijfelt, kun je ook nog een studiekeuzeadviesgesprek aanvragen.

→ herkennen en onderscheiden

2. Marieke is geslaagd en wil een opleiding gaan volgen bij ROC Friese Poort. Ze heeft de procedure doorlopen, maar twijfelt nog. Zet de volgende zinnen in de juiste volgorde volgens de informatie uit de tekst.

- Marieke heeft een intakegesprek.
- Marieke heeft een studiekeuzeadviesgesprek.
- Marieke heeft haar vooropleiding succesvol afgerond.
- Marieke meldt zich aan bij ROC Friese Poort.
- Marieke neemt deel aan intakeactiviteiten.

→ ordenen

Correctievoorschrift bij *Intake en verplichte intake activiteiten*

1. D

2. Juiste volgorde:

Marieke heeft haar vooropleiding succesvol afgerond.
Marieke meldt zich aan bij ROC Friese Poort.
Marieke heeft een intakegesprek.
Marieke neemt deel aan intakeactiviteiten.
Marieke heeft een studiekeuzeadviesgesprek.

Dit soort teksten zouden ook in het vernieuwde examen vmbo voor kunnen komen. In dit geval gaat het om een webtekst met instructie-achtige elementen. De beide vragen sluiten elkaar uit en zullen dus nooit samen in één examen worden opgenomen.

Bij de eerste vraag gaat het om het *herkennen* van informatie en is er voor een praktische en functionele casusvraag gekozen. Omdat de kandidaat antwoord moet geven op de vraag naar de 'beste aanmeldprocedure' is er ook sprake van *onderscheiden*.

De tweede vraag past goed in het digitale examen, waarbij de kandidaten de zinnen in de juiste volgorde slepen. Bij de tweede vraag moet de kandidaat de informatie in de juiste volgorde *ordenen*.

Cito Arnhem, 25 oktober 2018

